

KAZALO

Uvod.....	8
1 Začetki redovništva na Slovenskem: Hieronim, Severin, Amand, Kolumban.....	12
2 Opatija sv. Petra v Salzburgu	17
3 Benediktinske opatije v soseščini: Štivan, Rožac, Možac, Innichen, Kremsmünster, Molzbichl	22
4 Benediktinska opatija Gornji Grad.....	28
5 Cistercijanska opatija Stična	33
6 Druge cistercijanske opatije: Vetrinjš, Monošter, Kostanjevica.....	39
7 Kartuzijani in naselitev v Žičah.....	44
8 Kartuziji Jurklošter in Bistra	48
9 Prihod manjših bratov na Slovensko	53
10 Sv. Janez Kapistran – reforma manjših bratov.....	58
11 Redovna skupnost klaris na Slovenskem	64
12 Dominikanci pridejo na slovenska tla.....	68
13 Skupnosti dominikank na Slovenskem	73
14 Viteške redovne skupnosti na Slovenskem	78
15 Pleterje – ustanova celjskih knezov	84
16 Redovništvo v obdobju prehoda in turških roparskih pohodov	90
17 Usodne posledice reformacije za nekatere redove	96
18 Prihod jezuitov in njihov prispevek pri katoliški prenovi	103
19 Rast pomena jezuitskih kolegijev	108
20 Prihod skupnosti kapucinov	113
21 Kapucini prevzemajo pomembnejše mesto	118
22 Redovne skupnosti v baroku.....	123
23 Na Slovensko pridejo uršulinke.....	129
24 Redovi v dobi razsvetljene vladarice Marija Terezije in pobude škofa Karla Janeza Herbersteina.....	133
25 Ukinitev jezuitskega reda leta 1773	139
26 Ukrepi cesarja Jožefa II. proti redovništvu	145
27 Ustanovitev verskih skladov	155
28 Redovne skupnosti v času francoskih oblasti in po njihovem odhodu.....	159

29 Na Slovensko pride skupnost sv. Vincencija Pavelskega	165
30 Začetki skupnosti šolskih sester	171
31 Vrnitev jezuitskega reda	177
32 Kontemplativne skupnosti: karmeličanke in magdalenke	181
33 Prihod trapistov ter vrnitev menihov v Stično in v Pleterje	185
34 Prispevek redovnih skupnosti na področju izobraževanja	191
35 Mesto redovnih skupnosti na karitativnem in zdravstvenem področju	197
36 Naselitev salezijancev leta 1901	203
37 Vpliv prve svetovne vojne na redovništvo	208
38 Na začetku nove jugoslovanske države	214
39 Redovniki in redovnice v misijonih	221
40 Pred začetkom druge svetovne vojne	229
41 Druga svetovna vojna	236
42 Revolucionarne oblasti do redovništva – prvi ukrepi	242
43 Sodni postopki proti moškim redovnim skupnostim	247
44 Izgon redovnic iz bolnišnic – marec 1948	253
45 Spremembe – začetek šestdesetih let	261
46 Redovniki in redovnice med izseljenci	269
47 Nove moči v misijonskih vrstah	276
48 Svetne ustanove in nove oblike posvečenega življenja	282
49 V samostojni Sloveniji	287
50 Novi začetki	294
Sklep	303
Kronološki pregled naseljevanja redovnih skupnosti na slovenskih tleh ...	306
Izbrana literatura	312
Kazalo ustanov	334
Zbirka REDOVNIŠTVO NA SLOVENSKEM	336

UVOD

Redovništvo kot oblika dosledne hoje za Kristusom, radikalnosti sprejemanja evangeljskega sporočila in življenja po njem je bilo v različno artikulirani obliki stalna sestavina zgodovine Cerkve. Vedno so namreč bili kristjani, ki so svoje življenje posvetili iskanju Boga, ki so želeli živeti le za Boga, ki so se bili pripravljeni odreči vsemu, se izročiti Bogu in hoditi za Kristusom (prim. Mt 19,27). Uresničevali so karizmo, ki je bila dana posamezniku, a za obogatitev celotne skupnosti. Drugi vatikanski cerkveni zbor je takšno izkušnjo povzel z besedami: *„Že prav od začetka Cerkve so živeli možje in žene, ki so hoteli z izvrševanjem evangeljskih svetov svobodneje hoditi za Kristusom in ga še bolj zvesto posnemati ter so vsak na svoj način živeli Bogu posvečeno življenje. Mnogi od njih so po navdihu Svetega Duha živeli samotarsko življenje ali pa ustanovili redovniške družine, ki jih je Cerkev s svojo oblastjo rada sprejela in odobrila. Tako je po božjem sklepu zrastle čudovita raznoličnost redovniških družb, ki so mnogo pripomogle, da je Cerkev ne samo za vsako dobro delo pripravna in pripravljena spolniti vso dejavnost svoje službe za graditev Kristusovega telesa, ampak stopa pred nas tudi okrašena z različnimi darovi svojih otrok, kakor nevesta, ozaljšana za svojega ženina, ter se po njej oznanja mnogovrstna božja modrost“*(R 1). Evangelij in redovno pravilo sta temeljno merilo ocenjevanja mesta redovnih ustanov v krajevnih Cerkvah.

Zgodovina Cerkve pozna številne oblike uresničevanja tega poklica v krščanski skupnosti. Ob začetkih v pozni antiki, ko je takšna oblika krščanstva ob splošnih znakih dekadence, ki je začela prevzemati družbene razmere nasploh, pridobivala vedno večji ugled, sta se ob slikovitih oblikah asketskega gibanja uveljavili dve temeljni obliki: puščavništvo (anahoreti, eremiti) in samostanstvo (cenobiti ali koinobiti). V takšni ali drugačni obliki sta se obe obliki znova in znova pojavljali v vseh okoljih, kjer se je evangeljsko sporočilo v naslednjih stoletjih uveljavilo. V teku zgodovine so se razvile tudi ustanove, ki so obsegale značilnosti ene in druge (v nekaterih okoljih se jih je oprijelo ime 'laura'). Za današnji slovenski etnični prostor imamo pričevanja o navzočnosti skupnosti asketov in asketinj iz četrtega stoletja, medtem ko o primerih eremitstva ni pričevanj.

Delovanje celotne Cerkve in delnih krščanskih skupnosti je bilo tako v veliki meri zaznamovano z navzočnostjo in delom redovnikov; za posamezne oblike dela Cerkve (šolstvo, karitativno delo, misijoni) je bil njihov delež odločen. S svojo navzočnostjo so kazali celotni Cerkvi pravičen odnos do zemeljskih resničnosti in poudarjali pomen eshatoloških vrednot. Podobno so se obdobja kriz in

odstopanj, skozi katera so šle redovne skupnosti, poznala v življenju vse Cerkve. Različnost in številčno bogastvo takih ustanov kažejo njihovo gibanje in hkrati utrip, ki ga je v teku stoletij prehodila krščanska skupnost na slovenskih tleh. Raznoličnost redovnih skupnosti, številna središča redovniškega življenja in tesna vpetost v življenje krajevnih Cerkva kažejo na bogastvo cerkvenega življenja in prenovitveno moč. Dosledno redovno življenje je vedno bilo znamenje urejenega življenja Cerkve in hkrati njegov bogat sad. Ravno tako kot se je nered v življenju Cerkve vselej odražal v redovnih skupnostih, njihovih dejavnostih, tudi številu in nasprotno. Veliko redovnih skupnosti je imelo svoje začetke v drugih okoljih, sčasoma pa so se naselile v slovenski prostor in obogatile oblike vernosti, ki jih je že uveljavilo avtohtono prebivalstvo. Raznoličnost in *“bogastvo evropskega krščanskega duha se je po njih pretakalo na slovenska tla, po svojih močeh pa so s svojim delom bogatili tudi evropskega duha”*.¹ Poznanje zgodovine navzočnosti in delovanja redovnih skupnosti v posameznem narodu zato pomeni poznati začetke širjenja krščanstva, saj je bil velik del misijonarjev iz redovniških skupnosti, kaže poseganje Cerkve na številna področja življenja in s tem vključitve Cerkve v narodno življenje, a hkrati ta razsežnost Cerkve kaže na duhovno rodovitnost posameznega naroda. Navzočnost redovnih ustanov in odločanje za redovni poklic je bilo namreč vedno znamenje zakoreninjenosti evangeljskega oznanila v kakšnem narodu in hkrati sad določene ukoreninjenosti evangeljskega sporočila v določeni krajevni Cerkvi.

V vseh obdobjih zgodovine Cerkve na Slovenskem so cerkvenemu življenju dajale močan pečat moške in ženske redovne skupnosti, ki so hkrati s celotno Cerkvijo bile deležne časov uspešnosti in evangeljske doslednosti, a tudi nihanj, omejevanj in občasnih zatiralskih posegov državnih oblasti.² Posebej je bil z njihovim delom zaznamovan čas katoliške preнове na začetku 17. stoletja, razmaha dejavnosti v času vključevanja Cerkve na nova področja (socialno, zdravstveno, vzgojno, šolsko) od druge polovice 19. stoletja dalje in iskanja novih možnosti pastoralnega dela v času po drugem vatikanskem cerkvenem zboru. Redovom je bil namenjen velik del proticerkvenih ukrepov razsvetljenih vladarjev v drugi polovici 18. stoletja; posledice takih posegov so segle daleč v 19. stoletje in le postopoma so se razmere uredile do mere, da je bilo mogoče ponovno začeti.

Globoke gospodarske, kulturne, socialne in politične spremembe, ki so jih Slovenci doživeli v 20. stoletju, so na izviren način postale del zgodovine

¹ M. Benedik, *Redovništvo na ozemlju celjske škofije*, 85.

² Za celovitejše pregledre zgodovine redovnih skupnosti na Slovenskem prim. A. Košir, *Okvirni pregled zgodovine redovništva na Slovenskem*, v: *Za boljše svjedočenje Evanđelja – zbornik radova Prvog redovničkog tjedna*, Zagreb 1974, 101–130; M. Benedik, *Redovništvo v Cerkvi na Slovenskem*, v: *Tvoja in moja Cerkev*, Ljubljana 1982, 38–47; *Zgodovina Cerkve na Slovenskem*, Celje 1991.

redovnih skupnosti. Na organizacijskem področju so od povezanosti z ustanovami na ravni avstro-ogrske monarhije postali del skupnosti na ozemlju jugoslovanske monarhije in si slednjič v večji meri izoblikovali lastno organizacijo. Iskali so si lastno mesto v narodni in širši cerkveni skupnosti. Zato bo pregled posegel na tisto slovensko etnično ozemlje, ki je danes v okviru slovenske države, čeprav se občasno ne bo mogoče izogniti širšemu cerkvenemu kontekstu, manjši poudarek pa bo na področjih, ki so v drugih državah ali v škofijah, ki niso vključene v Slovensko škofovsko konferenco.

Dosedanje cerkveno zgodovinopisje je največ pozornosti namenjalo meniškim skupnostim, ki so se na slovenskih tleh ustalile v visokem srednjem veku (v ta sklop sodi obsežen opus najboljšega poznavalca meniških skupnosti srednjega veka akademika prof. dr. Jožeta Mlinariča), to je cistercijanom in kartuzijanom. Zadnja leta smo priče večjemu zanimanju tudi za ženske redove, ki so bili na slovenskih tleh ustanovljeni v istem času (med temi je opravil pionirsko delo za skupnost klaris dr. Damjan Hančič, za skupnost dominikank pa dr. Jure Volčjak). Manj pozornosti je veljalo predhodnemu obdobju, to je času preseeljavanja ljudstev in konca rimske oblasti nad današnjim slovenskim narodnim prostorom. Razen redkih izjem ni bilo veliko pozornosti namenjene niti preučevanju zgodovine uboštenih redovnih skupnosti, ki na naših tleh delujejo že od 13. stoletja. Med obdobji, ki so pritegnila nekaj več pozornosti, je vsekakor konec 18. stoletja in državno cerkvenstvo, ki je v slovenskem prostoru veljalo zaradi posegov absolutističnega cesarja Jožefa II. Od skupnosti, ki so se naselile v novem veku, je dobro predstavljeno delo redovne skupnosti sv. Angele Merici uršulink, pri čemer je bila posebna spodbuda za raziskovalno delo obhajanje stoletnice ustanovitve Rimske unije v letu 2000 in praznovanje 300-letnice ustanovitve ljubljanskega uršulinskega samostana v letu 2002. Temeljna dela o njih je objavila dr. Jasna M. Kogoj. Več del je bilo objavljenih o navzočnosti jezuitov na slovenskih tleh; pri tem ima dodatni pomen objava letopisov posameznih kolegijev. Nova spodbuda je bilo praznovanje 200-letnice obnovitve jezuitske skupnosti leta 2014. Večje število razprav s področja zgodovine Družbe Jezusove in posameznih članov je objavil dr. Stanislav Južnič. Z izvirnimi metodami pastoralnega dela, poučevanjem in vodenjem šol, duhovnim vodstvom in svetovanjem članov vladarskih družin, s prispevki na področju znanosti in raziskovanja so člani Družbe Jezusove vsako okolje, kjer so delovali, obogatili z novim znanjem. Raznoličnost njihovega delovanja pa je vselej (in še vedno) vzbujala različne interpretacije. Kar obsežen pregled objavljenih razprav iz zgodovine jezuitske skupnosti na Slovenskem kaže, da je bilo med znanstveniki vedno veliko zanimanja za to skupnost. Za objavo virov, ki govorijo o skupnosti kapucinov in o izvirnih pastoralnih metodah, sta poskrbela dr. p. Metod

Benedik in p. Angel Kralj. Za zgodovino Misijonske družbe na Slovenskem je več del pripravil in objavil Lojze Gajšek.

Mogoče je reči, da so za poznanje svojega dela dobro poskrbele šolske sestre z materno hišo v Mariboru. Objavljena so bila temeljna dela o njihovi ustanovi, začetnikih in delu. V to skupino sodi objava obsežne *Kronike matrne hiše* (izšla je v letu 2007). Dodatno spodbudo za to jim je dajalo dogajanje, povezano z beatifikacijo lavantinskega škofa Antona Martina Slomška in odkrivanje njegove vloge pri začetkih skupnosti v Mariboru. Vse province, v katerih so članice s slovenskega prostora, so pripravile monografska dela. Druge skupnosti so se morale zadovoljiti z objavami priložnostnih publikacij, orisov življenjepisov njihovih ustanoviteljev ali uglednih članov. Kvaliteta teh del je bila ustrezna priložnosti, za katero so bila pripravljena; pri tem so neredko bile v ospredju želje po poudarjenem prikazovanju njihovega svetniškega lika.

Za načrtno skrb pri izdajanju zgodovinskih del s področja zgodovine redovništva na Slovenskem se je že ob sami ustanovitvi zavzemal Inštitut za zgodovino Cerkve na Teološki fakulteti, ki je v ta namen začel izdajati zbirko z naslovom *Redovništvo na Slovenskem*. Izšlo je nekaj zvezkov, želja je, da bi se njihovo število v prihodnje povečalo. Odkrivanje potez posamezne skupnosti v zgodovinsko tako različnih časih, njihovega vključevanje v slovenski prostor, skrbi za ohranjanje stikov z matično ustanovo in prevzemanja pastoralnih oblik, ki so jim jih narekovali časi, je bilo nadvse zanimivo delo. Prinašalo je neprimerno več zadovoljstva kot skrbi. Da bi spis spodbudil še več zanimanja za zgodovino navzočnosti redovnih skupnosti na Slovenskem, je dodana izbrana bibliografija. S hvaležnostjo se spominjam vseh, ki so mi pri tem pomagali, me opozorili na določen vir ali literaturo ter izrazili dragocene predloge za izboljšanje besedila.